

БОЖЕНЬОВА І. М.

асистент

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

bozheneva@ukr.net

**СТАЛІЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЄЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ**

В статті розглянуто стан розвитку підприємств олієжирової промисловості України в сучасних умовах. Досліджено динаміку обсягів виробництва соняшника, зміни урожайності насіння соняшника, обсягів експорту соняшникової олії вітчизняними підприємствами олієжирової промисловості. Висвітлено головні тенденції розвитку вітчизняного ринку олій. Визначено для підприємств пріоритетність корінного технічного переозброєння і застосування сучасних технологій переробки олійних культур.

Ключові слова: олієжирова промисловість, переробні підприємства, соняшникова олія, урожайність, конкурентоспроможність, експорт, економічний розвиток.

БОЖЕНЕВА І. Н.

асистент

Вінницький торгово-економічний інститут КНТЕУ

bozheneva@ukr.net

**УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ МАСЛОЖИРОВОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ**

В статье рассмотрено состояние развития предприятий масложировой промышленности Украины в современных условиях. Исследована динамика объемов производства подсолнуха, изменения урожайности семян подсолнуха, объемов экспорта подсолнечного масла отечественными предприятиями масложировой промышленности. Отражены главные тенденции развития отечественного рынка масел. Определена для предприятий приоритетность коренного технического перевооружения и применения современных технологий переработки масличных культур.

Ключевые слова: масложировая промышленность, перерабатывающие предприятия, подсолнечное масло, урожайность, конкурентоспособность, экспорт, экономическое развитие.

BOZHENEVA I. M.

assistant

Vinnitsya Trade and Economy Institute

bozheneva@ukr.net

**SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE OIL AND FAT INDUSTRY ENTERPRISES
IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS**

In the article development of enterprises of oil and fat industry of Ukraine status is considered in modern terms. The dynamics of production of sunflower, change of the productivity of seed of sunflower volumes is investigational, volumes of export of sunflower-seed oil by the domestic enterprises of oil and fat industry. Main progress of home market of oils trends are reflected. Certainly for enterprises there is priority of native technical rearmament and application of modern technologies of processing of oil-bearing cultures.

Keywords: oil and fat industry, refineries, oil, productivity, competitiveness, exports, economic growth.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За сучасних умов господарювання ринок олієжирової продукції серед основних світових продовольчих ринків є найбільш динамічним у своєму розвитку. Даний ринок для України має, на сьогоднішній день стратегічно важливе значення, оскільки є чи не найстабільнішим джерелом валютних надходжень. З огляду на це, подальша участь України на світовому ринку олієжирової продукції є досить важливою. Водночас, для активної участі на світовому ринку повинні на внутрішньому ринку створені якісні передумови для сталого розвитку підприємств олієжирового комплексу країни.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню вітчизняних і світових ринків продукції олієжирової промисловості і ринку соняшникової олії зокрема, а також умов та особливостей функціонування підприємств вітчизняної олієжирової промисловості присвятили наукові праці В. Гірман [1], В. Кобзар [1], В. Кухта [2], В. Листопад [3], З. Орач [1], Л. Страшинська [4], Н. Яретник [1] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не дивлячись на велику кількість публікацій та досліджень, що розкривають питання сталого розвитку підприємств олієжирової промисловості України, залишається ще досить багато нерозв'язаних питань, які і визначають мету даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є дослідження показників обсягів виробництва соняшника в Україні, експорту соняшникової олії вітчизняними підприємствами олієжирової промисловості; розробка заходів щодо розвитку підприємств олієжирової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підприємства олієжирової галузі на сьогоднішній день в структурі економіки країни є чи не єдиними дійсно конкурентоспроможними на світовому ринку. Стрімкий розвиток ринку олійних культур, який спостерігається в останні п'ять років можна пояснити, в першу чергу, зростанням використання рослинної олії на харчові та, що не менш важливо, технічні цілі. Враховуючи значні сприятливі умови для вирощування олійних культур та вигідне географічне розташування України, наша держава на сьогоднішній день є світовим лідером щодо експорту соняшникової олії.

Олійно-жировий комплекс, і, насамперед, основні його складові — вирощування й переробка насіння соняшнику — формують одну з найбільших галузей агропромислового комплексу України. В середньому за останні п'ять років під вирощування соняшника було зайнято близько 15% усіх посівних площ. Питома вага виробництва соняшника в групі олійних культур за цей період склала більше 70%. У секторі промислової переробки виробництво рослинних олій займає до 10% від обсягу всієї виробленої продукції харчової промисловості. Питома вага соняшникової олії у виробництві рослинних жирів становить близько 97%.

Останні п'ять років для олійно-жирової галузі України були відзначені активним розвитком і розширенням виробничих і сировинних потужностей. Стабільно високий і зростаючий попит на рослинні олії з боку світового ринку стимулював активне залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у розвиток виробничих потужностей олієжирової промисловості. Усього за п'ять останніх років переробні потужності підприємств галузі збільшилися більш ніж на 85%. У свою чергу, істотний попит на соняшник з боку олійно-жирових комбінатів, стимулював сільськогосподарського виробника до стрімкого нарощування виробництва даної культури.

Дані рис. 1 свідчать про стабільне зростання як обсягів посівних площ, відведених під соняшник, так і виробництво самого соняшнику. Водночас в 2012 році через досить несприятливі погодні умови обсяги виробництва соняшнику дещо зменшилися і становили 8387 тис. тонн, проти 8671 тис. тонн рівня 2011 року при тому, що обсяги посівних площ зросли [5].

В цілому, за останні вісім років обсяги посівних площ, відведених під соняшник, зросли з 3743 тис. га в 2005 році до 5194 тис. га в 2012 році, загальний приріст склав 1451 тис. га, або 38,7%, що є вагомим фактором. Що стосується обсягів виробництва соняшника, то за проаналізований період абсолютний приріст склав 3641 тис. тонн (77,4%).

Середня урожайність соняшнику впродовж восьми років склала 14,88 ц з 1 га (рис. 2), при цьому мінімальний рівень врожайності насіння соняшника був в 2007 році і становив 12,2 ц з 1 га, а максимальне значення даного показника спостерігаємо в 2011 році, коли урожайність досягла максимального рівня — 18,4 ц [5].

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва соняшника в Україні за 2005–2012 роки, тис. тонн

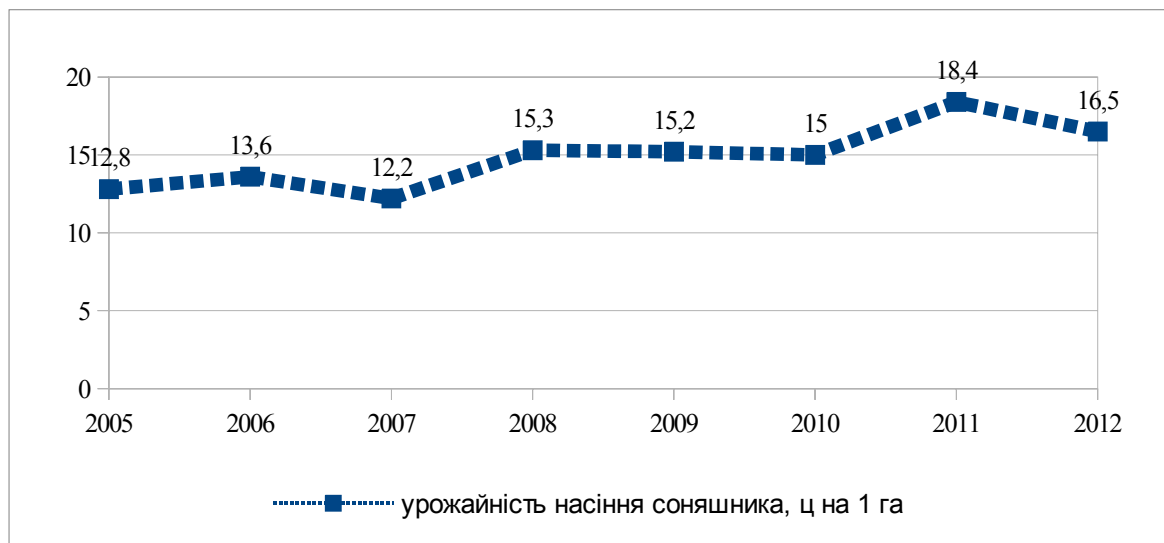

Рис. 2. Динаміка зміни урожайності насіння соняшника в Україні за 2005–2012 роки, ц на 1 га

Зростання рівня урожайності є свідченням якісних змін, що відбуваються в виробничому комплексі, зокрема мова йде про впровадження новітніх технологій виробництва соняшнику та його переробки. Так, вітчизняні підприємства як Дніпропетровський олійно-жировий завод (ТМ “Олейна”), Вовчанський олійноекстракційний завод, Запорізький олійно-жировий завод, Пологівський завод, Одеський завод, Вінницький завод, Полтавський олійно-жировий завод (ТМ “Щедрий дар”), Приколотиянський олійно-жировий завод, Кіровоградський, Слов’янський олійно-жировий завод, Каховський олійно-жировий завод (Херсонська область, ТМ “Чумак”) можуть похвалитися не лише якісним обладнанням, а й високим рівнем професійної підготовки спеціалістів в даній галузі. Такі фактори розвитку підприємств олієжирової промисловості яскраво проявляються в експортних можливостях [6, с. 242–251].

Так, дані рис. 3 показують, що обсяги експорту соняшникової олії за межі України в 2006 році становили 0,92 млн тонн, в 2008 році обсяг експорту зріс на 127% і склав 2,09 млн тонн.

Фінансово-економічна криза кінця 2008 року охопила всі країни світу, що не могло не позначитись на експорті, в 2009 році експорт соняшникової олії склав лише 1,44 млн тонн. Проте починаючи з 2010 року ми спостерігаємо значне нарощення експортного потенціалу і вже в 2012 році обсяг експорту склав 3,5 млн тонн.

Рис. 3. Динаміка обсягів експорту соняшникової олії вітчизняними підприємствами олієжирової промисловості за 2006–2012 роки, млн тонн

О.В. Манойленко досліджуючи питання особливостей олієжирової промисловості зауважив, що специфічні особливості олієжирової галузі визначають необхідність її державної підтримки в сучасних умовах господарювання, що в свою чергу, потребує формування такого механізму її державної підтримки, який би ґрунтувався на гармонійному поєднанні правових, економічних, соціально-психологічних та організаційних засобів та заходів держави, спрямованих на створення сприятливого конкурентного середовища для розвитку галузі, стимулювання внутрішнього споживання і експорту олієжирової продукції, гарантування продовольчої безпеки країни. За цих умов виникає необхідність удосконалення існуючих та пошуку нових теоретико-методологічних і практичних аспектів форм і методів державної підтримки олієжирової галузі з урахуванням передового світового та вітчизняного досвіду й нагромаджених економічною наукою знань [7, с. 12–15].

Головними тенденціями розвитку вітчизняного ринку олій є експортна орієнтація, причому переважає експорт сировини; диспаритет між величиною переробних потужностей і обсягом олійного насіння, що надходить на переробку; домінування давальницької схеми переробки сировини; посилення процесів концентрації на ринку.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, накопичено достатньо ресурсів для експорту. Так, Україна залишиться одним із провідних постачальників олійних культур, а також світовим лідером з експорту соняшникової олії. Наприклад, сьогодні кожна друга тонна соняшникової олії, яка реалізується на світовому ринку, українського виробництва [8].

Частка України у світовому виробництві соняшникової олії, за прогнозом USDA, в 2013/14 МР становитиме 29,38% проти 28% за даними минулого прогнозу, а у світовому експорті – 56,66% проти 55,64%, що прогнозувалися місяцем раніше [9].

Побудована виробнича функція випуску нерафінованої соняшникової олії засвідчила недоцільність подальшого нарощування переробних потужностей, а також існування позитивного ефекту росту масштабів виробництва, який є бар'єром для входження в галузь нових конкурентів.

Жорстка конкуренція на внутрішньому і зовнішньому ринках визначає для підприємств пріоритетність корінного технічного переозброєння і застосування сучасних технологій переробки олійних культур (максимальне використання біопотенціалу насіння олійних, запобігання або мінімізація окислення олій, обмеження вмісту небажаних продуктів взаємодії в продуктах переробки рослинних олій) і виробництва олійно-жирової продукції, а також реалізації стратегій інтегрованого зростання, орієнтованих на співпрацю і партнерство з виробниками (постачальниками) сировини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні олійно-жировий комплекс України є єдиним сектором аграрного виробництва, де, завдяки запровадженню економічних заходів регулювання ринку, встановлено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської та переробної сфер виробництва та внутрішнього споживача. Олійно-жирове виробництво відноситься до бюджетоформуючих галузей аграрного сектора з потужним експортним потенціалом, що динамічно розвивається.

Слід зазначити, що природо-ресурсний потенціал повністю задовольняє потреби в природних ресурсах, що необхідні для безперервного функціонування структурних елементів олійно-жирової промисловості, а саме: родючі ґрунти (на території України виділяють понад 650 видів ґрунтів), достатні водні ресурси (річкова система України дуже насичена) та сприятливі кліматичні умови. Також олійно-жировий комплекс достатньо забезпечений трудовими ресурсами, що в наш час становлять основу виробничої діяльності заводів та комбінатів.

Таким чином, на наш погляд, динамічний розвиток олійно-жирової галузі та незадовільний стан виробничих потужностей (оснащення більшості олійно-добувних підприємств морально і фізично застаріло) виступають основною умовою активної інвестиційної діяльності в комплексі.

Список використаних джерел

1. Гирман В. К вопросу о качестве семян подсолнечника / В. Гирман, В. Кобзар, З. Орач, Н. Яретник // Олійно-жировий комплекс. – 2007. – № 1. – С. 44–46.
2. Кухта В. Современное состояние и перспективы развития производственных мощностей маслосебяющих предприятий Украины / В. Кухта // Масложировая промышленность – 2005 : сборник докладов. – 2005. – С. 66–67.
3. Листопад В. Конъюнктура украинского рынка растительных масел / В. Листопад // Масложировая промышленность – 2005 : сборник докладов. – 2005. – С. 14–19.
4. Страшинська Л.В. Основні тенденції та стратегічні пріоритети розвитку світового ринку олії / Л.В. Страшинська // АгроСвіт. – 2007. – № 11. – С. 12–17.
5. Державне статистичне управління України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Благодир Л.М. Визначення перспектив розвитку переробних підприємств олійножирової галузі України на основі виробничої функції Кобба-Дугласа / Л.М. Благодир, В.О. Мороз, Б.Є. Грабовецький // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2 – С. 242–251.
7. Манойленко О.В. Специфічні особливості олійножирової галузі як об'єктивна необхідність її державної підтримки / О.В. Манойленко, Т.А. Жадан // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 12–15.
8. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua>.
9. Новини України та світу // УКРІНФОРМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/ukr>.